University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

IV OORSPRONG VAN DIE NAAM "SPOOKHUIS" EN DIE MITES WAT VOORTSPRUIT DAARUIT

1 Inleiding

Die Erasmuskasteel staan vir Pretorianers as die "Spookhuis" bekend. In hierdie hoofstuk sal die navorser die oorsprong van dié naam naspoor asook 'n klomp mites oor die huis en familie die nek inslaan. Die Erasmuskasteel lê baie na aan die meeste Pretorianers se harte. Ongelukkig is die meeste van hulle só beïndruk deur die idee van spoke en al die stories wat rondom die huis ontstaan het dat die waarheid vir hulle te afgewater is.

Die spook-idee het tot so 'n mate bekendheid aan die huis gegee dat selfs die Suid-Afrikaanse Vereniging vir Kultuurgeskiedenis op 31 Oktober 2002 (ook bekend as "Halloween" of Allerheiligeaand) 'n "Spookaand" by die Erasmuskasteel gehou het. Dit is jammer dat sommige landmerke soos die Erasmuskasteel hulle bekendheid en bestaansreg moet werf en voortbou op skinderstories terwyl daar weinig belangstelling is in die wyse waarop die eienaar die gemeenskap gedien het.

2. Mites en die naam "Spookhuis"

Soos reeds genoem is die Erasmuskasteel vir Pretorianers beter bekend as die "Spookhuis". Vele staaltjies het uit dié naam voortgespruit; van gruverhale van melaatse dogters wat in die torinkie toegesluit is, tot die verskeie gedaantes wat al gesien is. Daar is mense wat hoog en laag sweer dat die manlike tutor daar spook; hy loop kompleet met sy reënjas en al, om nie te praat van die dametjie met die Victoriaanse rok wat ook verskyn nie. Meer belaglike verhale soos dié van 'n vrou met gloeiende lang naels wat uit die toring vir vryers loer,

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

het ook sy plek gevind in die mites rondom die Erasmuskasteel se misterieuse voorkoms. Dit is dan ook hierdie tipe bangmaakstories wat die Pretorianers se verbeelding aangryp.

Die vraag is dus: waar kom die naam vandaan ? Hoekom het die huis dié stigma gekry ? Tydens die navorsingsproses het ‘n hele paar moontlikhede na vore gekom.

Die huis het nie vir die volle duur van sy bestaan so pragtig daar uitgesien nie. Daar was ‘n tyd dat dit in ‘n erg vervalle toestand verkeer het. Dalk het die mense toe juis allerlei spookstories versin.

Dis belangrik om te onthou dat die huis aan ‘n familie behoort het wie se nasate nog in die Pretoria-omgewing woonagtig is. Dit is dus ‘n sensitiewe saak vir die familie en ‘n mens kan dit verstaan dat familielede na jarelange taktloosheid en teistering van onkundige mense nie meer belangstel om met iemand te praat oor die geskiedenis van die huis nie, of familieverhale wil deel nie.

Aangesien familielede deur die jare al so deur nuuskieriges lastig geval is, is dit te verstane dat die familie skepties is oor enige ondervraers. Daar verskyn nog op ‘n redelik gereelde basis artikels oor die Erasmuskasteel, wat meestal op hoorsê geskoei is, of daar word na die " Spookhuis " verwys. Dit is te betwyfel of die Erasmuskasteel ooit die spookstigma sal kan afleef, maar ten minste sal die huis die groot spookvertellers oorleef.

3. Melaatse kinders

Die stigma van die twee of, volgens sommige “kenners”, drie melaatse dogters, sal seker nooit uitsterf nie, aangesien dit aan die Erasmuskasteel

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

gekoppel word en altyd gebruik word om die kasteel aan nie-Pretorianers of aan Pretorianers wie se geheue bietjie verroes is, bekend te stel. Volgens notas wat dr. E.C. Labuschagne vir mnr. B. Nell opgestel het, was dit die pers (sy spesifiseer nie in watter koerant nie) wat geskryf het dat daar twee melaatse Erasmus-kinders was wat in die boonste vertrek (seker die kinderkamer) opgesluit is. Later het dit sommer die toring geword. Daar was nog maar altyd 'n romantiese koppeling met 'n gevangene wat in 'n toring opgesluit is, byvoorbeeld Raponsie en Maria Stuart, Koningin van die Skotte. Volgens die familie is dié stelling absurd; die kinders is nooit opgesluit nie.

Verder word daar gemeld dat Carel Erasmus op 'n jong ouderdom aan melaatsheid oorlede is. Laasgenoemde klink vergesog, want Carel is op 70-jarige ouderdom oorlede, mits hulle Carel se kleinseun en naamgenoot bedoel, wat op 27- jarige ouderdom oorlede is. Laasgenoemde is op 3 September 1890 gebore en is op 20 Junie 1917 oorlede. Dit kan hier genoem word dat hy minder as 'n jaar voor die 1918-griepepidemie oorlede is. Die stelling word verder deur dr. Labuschagne gemaak dat melaatsheid nie aansteeklik is nie en dat dit wel genees kon word. [1]

Melaatsheid is nie hoogs aansteeklik nie en word net deur langdurige en intieme kontak oorgedra. Dié siekte is moeilik oordraagbaar en het 'n lang inkubasie-periode, wat dit moeilik maak om vas te stel waar, wanneer en hoe die siekte opgedoen is. Kinders is meer vatbaar vir die siekte as volwassenes. Indien die pasiënt medisyne gebruik, sal die melaatsheid nie versprei nie. Die meeste van die veroorsakende organismes gaan met vandag se medikasie binne 'n paar dae na die eerste toediening van medikasie, dood. Dit is nie meer nodig, soos in vroeëre jare, om 'n melaatse persoon te isoleer nie. Die siekte is ook nie seksueel of van moeder na kind oordraagbaar nie. Baie

[1] Geskrewe inligting: E.C. Labuschagne, Kultuurhistorikus en binnenshuise versierder, Pretoria, 1990-08-17, inligting goedgunstiglik verskaf deur Mnr. B. Nell, bestuurder Korporatiewe Kommunikasie, Krygkor; Mev. S.E. Biesenbach, Erasmus nasaat en genealoog, Amosstraat 63, Colbyn, Pretoria, s.a.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

belangrik is dat melaatsheid nie oorerflik is nie. Dit is ongewoon dat daar meer as een persoon in 'n familie is wat die siekte het. [2]

Met hierdie kennis van melaatsheid waaroor ons tans beskik, kan heelparty van die vroeëre aannames oor die kinders in die Erasmuskasteel weerlê word. Dit is insiggewend om vas te stel hoe melaatse persone vroeër (Middeleeue) behandel is. Selfs in die twintigste eeu was daar nog 'n stigma wat aan melaatses gekleef het.

Melaatsheid was steeds nie 'n ongewone siekte in Middeleeuse Europa nie, en sodra iemand deur dié siekte aangetas is - gekenmerk deur bedorwe vlees, sere en gevoelloosheid - is hy of sy deur die gemeenskap afgesonder. In Assisi was daar minstens ses lazarhuise (so genoem na die Bybelse Lazarus, wat in Jesus se gelykenis met sere oortrek was - Lukas 16: 19-31).[3]

By San Lazzaro d' Arce, is melaatses formeel deur 'n priester toegelaat. Die melaatse het in die begraafplaas gestaan terwyl die priester hom vir die wêreld dood verklaar het en bygevoeg het dat sy lyding in die lewe hom sou lei na die koninkryk van die hemel. Nadat begraafplaasstof op die melaatse se kop gestrooi is, het die priester hom herinner aan die reëls wat vir melaatses gegeld het. [4]

Hulle kon nie die huis verlaat nie tensy hulle hulle duidelike grys mantel gedra het en met hulle hout klapper 'n geraas gemaak het om ander reisigers te waarsku. Hulle is verbied om kermisse, markte, meulens en

---

2 Persoonlik inligting: Dr. S.H. Rossouw, Geregtelike geneeskundige, Departement Geregtelike Geneeskunde, Posbus 2034, Pretoria, 2001-03-31; Yahoo!, 'Yahoo! Health', <http://health.yahoo.com/health/Diseases_and_Conditions/Disease_Feed_Data/leprosy/>, 2001.

3 M. Galli, *Francis of Assisi and his world*, p. 48.

4 *Ibid.*

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

plase te besoek en om Assisi binne te gaan. Hulle kon slegs om kos bedel as hulle handskoene gedra het en ‘n bak gebruik het om geskenke in te ontvang. Hulle is verbied om direk uit fonteine, riviere en putte te drink (hulle kon net uit hulle eie flesse drink). As hulle met gesonde mense gepraat het, moes hulle wind af van hulle staan.[5]

Die afsondering van melaatses het tot laat in die twintigste eeu voortgeduur. Soos later in die hoofstuk genoem sal word, het die stigma bly kleef en daar is selfs inspirasie geput uit die idee van afsondering in ‘n eenbedryf wat geskryf is.

Die idee van melaatse dogters in die Erasmuskasteel het so sterk inslag gevind dat die romantiese hunkering daarna selfs in die Afrikaanse letterkunde gemanifesteer het. Dié verhaal van die melaatses het D. Findlay so geïnspireer dat hy in 1983 ‘n roerende eenbedryf, *Roep van die naguiltjie*, daaroor geskryf het. Die atmosfeer van ‘n Victoriaanse huis in sy vervalstadium lei ons in die lewe van drie susters. Die vertrek wat hy beskryf, lyk baie soos die musiekkamer van die Erasmuskasteel. Van die begin af weet die leser dat daar iets nie pluis is nie - hoekom mag die susters nie uitgaan nie ? Die leser word eers aan die einde ingelig dat die susters melaats is. Daar word klem gelê op die oudste suster, Liz, wat lang wit handskoene dra om haar melaatsheid weg te steek. [6] Baie Pretorianers sal ook in kleur en geur vertel van die wit handskoene wat die arme dogters moes dra. Dit bevestig dat Findlay se verhaal ‘n voedingsbron in die gemeenskap se fantasering oor die “melaatse Erasmusse” gehad het.

Soos reeds genoem, gaan die susters in Findley se eenbedryf nooit uit die

---

5 M. Galli, *Francis of Assisi and his world*, p. 48.

6 Persoonlike mededeling: B. Retief, gewese Senior bestuurder van Openbare betrekkinge te Krygkor, Erasmuskasteel, Pretoria, 2000-06-13; D. Findlay, Roep van die naguiltjie, *in* G. J. Beukes (red.), *Roep van die naguiltjie en ander eenbedrywe,* pp. vii-13.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

huis nie, maar die jongste suster, Alice, is verlief en wil nie haar lot aanvaar nie. Kate probeer ontsnap, deur 'n bietjie te diep in die bottel te loer. Dit is 'n baie roerende stuk met 'n donker, somber kykie na die bitter pil van die lewe. Tog is daar die hoop wat op 'n droom gevestig kan word.[7]

Volgens W. Theron, 'n skakelbeampte van Krygkor wat in 1989 in die Erasmuskasteel gewerk het, is daar geen spoke in die huis nie. Hy meld dat daar reeds jare lank stories rondom die huis ontstaan het, naamlik dat daar wel spoke is en dat niemand dit ooit naby die huis gewaag het nie, omdat die inwoners almal melaats was en soos kluisenaars daar gewoon het. Volgens Theron is die melaatsheid-storie heeltemal oordryf. Dit was glo net twee dogters van Jochemus Erasmus (wat die Erasmuskasteel in 1903 laat bou het) wat 'n ligte vorm van melaatsheid gehad het. [8]

Die vorm was egter, volgens dr. E.C. Labuschagne, nie aansteeklik nie en die gesiene familie het 'n normale lewe gelei. Kol. B. Retief het by 'n dermatoloog, dr. T. Heyl, uitgevind dat daar wel erge vorms van ekseem bestaan. Hy het slegs sy mediese opinie gegee van wat moontlik in die vroeë twintigste eeu as melaatsheid aangesien kon word. Dit kon ook moontlik 'n velswamsiekte gewees het. Dié tipe velsiektes is gereeld vir melaatsheid aangesien. Hierdie beskouing het meriete, want volgens die *Bybel* se woordelys was die term "melaatsheid" algemeen gebruik vir 'n verskeidenheid velsiektes, waarvan sekere van die siektes as ongeneeslik beskou is.[9]

Die Erasmusfamilie bevestig dat daar wel melaatse kinders in hulle geledere was. Daar het deur die jare natuurlik verskeie onakkurate stories die

---

7 D. Findlay, Roep van die naguiltjie, *in* G.J. Beukes (red.), *Roep van die naguiltjie en ander eenbedrywe*, pp. vii-13.

8 Anoniem, 'Beslis geen Spookhuis' en inwoners nié melaats, *Beeld*, 1989-10-28, p. 4.

9 Persoonlike inligting: B. Retief, gewese Senior bestuurder van Openbare Betrekinge te Krygkor, Erasmuskasteel, Pretoria, 2000-06-13, 2001-04-05; Moses *et al*., *Die Bybel nuwe vertaling*, p. 324.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

lig gesien. Daar is veral die verhale dat al die kinders melaats gebore is, wat moes verklaar waarom daar so baie kindergrafte in die familiebegraafplaas is. Dit is egter ongegrond en dui op mense se onkunde.

Die verhale wat tans nog in omloop is en hierbo geïdentifiseer is, bevestig dat daar selfs in ons tyd 'n algehele wanbegrip oor melaatsheid bestaan. 'n In diepte studie van die aard en die geskiedenis van die siekte is nooodsaaklik ten einde mites en meer geloofwaardige herinneringe van mekaar te skei.

3.1 Melaatsheid siekte van vervloektes, of nie?

Hoewel dr. Gerhard Henrik Armauer Hansen (1841 - 1912) van Noorweë die eerste een was om dié mikro-bakterium in 1873 onder die mikroskoop waar te neem, lê die oorsprong daarvan baie dieper en verder die verlede in. Dit is heel moontlik afkomstig uit Asië. Die oudste verwysings daarna word gevind in die Veda -boeke van Indië. Hierdie boeke dateer uit 600-400 v.C. en dit is vertellings wat oor baie generasies heen gaan. Daar bestaan nog onsekerheid oor presies wanneer melaatsheid vir die eerste keer in Afrika sy verskyning gemaak het. Dit wil voorkom asof Egipte die eerste epidemie van melaatsheid in Afrika beleef het. Melaatsheid het in Europa sy verskyning gemaak met die terugkeer van Alexander die Grote (356 - 323 v.C., hy het in Egipte bekend gestaan as Farao, seun van Ra) en sy soldate vanaf sy Indiese veldtog. [10] Hansen se ontdekking van die mikrobakterium wat melaatsheid veroorsaak, was rewolusionêr en sou geleidelik 'n einde

[10] E. Jawetz *et al.* (eds.), *Review of medical microbiology*, p. 226; Netherlands Leprosy Relief; Infolep Web-services, 'Infolep: more about leprosy', < http://infolep.antenna.nl/>, 1996; American Leprosy Missions, 'Leprosy facts and Myths', <http://www.leprosy.org/3rd.asp?page=aboutlep&contents=otherinfo>, 2001.

begin maak aan die stigma dat melaatsheid 'n vloek of straf was as gevolg van sonde wat gepleeg is. [11]

Daar word drie variasies van melaatsheid gevind. Lepromateuse leprose is een van die meer algemene vorms. Dit is ook die vorm wat die ergste is. Dit veroorsaak groot misvormende knoppe oor die liggaam, veral in die gesig (sogenaamde leeugesig). [12] Die ander algemene vorm is tuberkuloïde leprose. Letsels op die vel is enkel of min en kan duidelik onderskei word. Neurologiese betrokkenheid is redelik prominent en kan baie erg wees.[13] Grenslyn melaatsheid is 'n vorm waarin die kliniese en histologiese (weefselleer) veranderinge 'n kombinasie is van die bogenoemde algemene tipes. Dié vorm kan oorgaan in die lepromateuse-tipe as die pasiënt nie behandeling ontvang nie. Waar die pasiënt wel behandeling ontvang, kan dit oorgaan na die tuberkuloïede-tipe. Die verandering van die laasgenoemde twee soorte na die ander is uiters seldsaam.[14]

Komplikasies soos blindheid en verlamming is algemeen by melaatsheid. Veral die misvorming of verminking van die hand is die mees algemene komplikasie. Melaatse pasiënte is meer vatbaar om ander kroniese infeksies op te doen. Tuberkulose was die hoofoorsaak van sterfgevalle by baie melaatses. [15]

---

11 American Leprosy Missions' 'Leprosy facts and Myths', <http://www.leprosy.org/3rd.asp?page=aboutlep&contents=otherinfo>, 2001; Armauer Hansen Research Institute, 'Gerhard Hendrik Armauer Hansen', <http://www.telecom.net.et/~ahri/hansen.html>, AHRI, December 2000; E. M. Horsley (ed.), *The new Hutchinson 20th century encyclopedia*, p. 33.

12 J. D. Jeffers & M. Lerner (eds.), *Harrison's principles of internal medicine*, Persoonlike inligting: Dr. S.H. Rossouw, Geregtiglike geneeskundige, Departement Geregtelike Geneeskunde, Posbus 2034, Pretoria, 2001-03-31; Yahoo! 'Yahoo! Health', <http://health.yahoo.com/health/Diseases_and_Conditions/Disease_Feed_Data/leprosy/>, 2001.

13 J.D. Jeffers & M. Lerner (eds.), *Harrison's principles of internal medicine*, p. 1 030; Persoonlike mededeling: Dr. S.H. Rossouw, Geregtelike geneeskundige, Departement Geregtelike Geneeskunde, Posbus 2034, Pretoria, 2001-03-31.

14 J.D. Jeffers & M. Lerner (eds.), *Harrison's principles of internal medicine*, p. 1 030; Persoonlike mededeling: Dr. S. H. Rossouw, Geregtelike geneeskundige, Departement Geregtelike Geneeskunde, Posbus 2034, Pretoria, 2001-03-31; Yahoo!, 'Yahoo! Health', <http://health.yahoo.com/health/Diseases_and_Conditions/Disease_Feed_Data/leprosy/>, 2001.

15 J.D. Jeffers & M. Lerner (eds.), *Harrison's prinsiples of internal medicine*, p. 1 031.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

Alle vorms van dié siekte veroorsaak uiteindelik perifere neurologiese skade (senuweeskade in die distale gedeeltes van die liggaam) wat manifesteer in sensasie-verlies van die vel asook ‘n verswakking van die spiere. Persone wat melaatsheid oor ‘n lang tydperk, sonder die regte behandeling, gehad het, verloor die gebruik van hulle hande en voete.[16] Die romantiese verhale wat versprei word dat vingers en tone afval, is nie waar nie. Die verkorting van die vingers en of tone is gewoonlik die gevolg van herhaalde beserings en infeksies in die gevoellose gedeeltes. Die gevolg is nekrose en atrofie van weefsel. [17]

Sodra melaatsheid die senuwees in die bene aantas, onderbreek dit die senuweesisteem (kommunikasie) na die voete. Omdat daar geen gevoel in die voete is nie, kan wonde opgedoen word wat septies kan word. Dit kan lei tot misvormde voete as gevolg van skade aan die voetbene. Erge infeksies kan lei tot amputasie. [18]

Basille, dit wil sê mikroskopiese, plantaardige, staafvormige bakterie, behorende tot die geslag *Bacillus*, tas die perifere senuwees in die hande aan, wat daartoe lei dat die persoon gevoel in sy hande verloor. Pasiënte se outomatiese wegtrekreflekse, wat beskerming bied teen warm of skerp voorwerpe, gaan verlore. Brandwonde en ander wonde word geïnfekteer en die weefsel ondergaan sekrose. [19] Gesigsenuwees word geaffekteer en ‘n persoon verloor die vermoë om sy oë te knip, wat lei tot droogheid, ulkusvorming en blindheid. Die kornea kan ook verstyf of gevoelloos raak en die pasiënt word dan nie bewus van stof of deeltjies in sy oë, wat irritasie

---

16 Yahoo!, ‘Yahoo!Health’, <http://health.yahoo.com/health/Diseases_and_Conditions/Disease_Feed_Data/leprosy/>, 2001.

17 American Leprosy Missions, ‘Leprosy facts and myths’, < http://www.leprosy.org/3rd.asp?page=aboutlep&contents=otherinfo>, 2001.

18 American Leprosy Missions, ‘Leprosy facts and myths’, <http://www.leprosy.org/3rd.asp?page=aboutlep&contents=exam_feet>, 2001.

19 American Leprosy Missions, ‘ Medical examination of leprosy’, <http://www.leprosy.org/3rd.asp?page=aboutlep&contents=exam_hands>, 2001.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

veroorsaak nie.[20] *Basille* infekteer die slymvlies van die neus, wat lei tot interne skade en wonde. Uiteindelik is die skade van so 'n aard dat die neusbrug instort. [21]

Uit bogenoemde inligting is dit duidelik dat dié siekte wel 'n vloek moes wees vir die aangetaste persoon, maar dit het die persóón nie 'n vervloekte gemaak nie hoewel die stigma sedert Bybelse tye reeds aan die siekte gekoppel is. Die Boeregemeenskap se kennis van melaatsheid was wat hulle uit die Bybel afgelei het. 'n Mens kan net begin wonder hoeveel mense dan as sogenaamde melaatses of vervloektes beskou is terwyl hulle dalk net 'n erge velaandoening gehad het.

3.2 Medikasie vir melaatsheid

Aanvanklike medikasie vir die behandeling van melaatsheid was gedroogde armadillo. Daar is in latere jare van verskeie gespesialiseerde sulfonamiedes en rifampisien gebruik gemaak wat die groei van die *Mycobacterium leprae* vertraag nadat dit reeds vir 'n paar maande aan die pasiënt gegee is. Die nadeel is dat daar 'n sulfonamied weerstand in melaatsheid opgebou word.[22]

Vandag hoef die pasiënte nie meer na inrigtings te gaan vir behandeling nie. Wanneer 'n persoon met melaatsheid gediagnoseer word, moet hy gebruik maak van drie tipes medisyne. Dit is onderskeidelik dapsoon, rifampisien en

---

20 American Leprosy Missions, 'Medical examination of Leprosy', <http://www.leprosy.org/3rd.asp?page=aboutlep&contents=exam_eyes >, 2001.

21 American Leprosy Missions, 'Medical examination of Leprosy', <http//www.leprosy.org/3rd.asp?page=aboutlep&contents=exam_face>, Persoonlike inligting: Dr. S.H. Rossouw, Geregtelike geneeskundige, Departement Geregtelike Geneeskunde, Posbus 2034, Pretoria, 2001-04-17.

22 American Leprosy Missions, 'Medical examination of Leprosy', <http//www.leprosy.org/3rd.asp?page=aboutlep&contents=exam_face>, Persoonlike inligting: Dr. S.H. Rossouw, Geregtelike geneeskundige, Departement Geregtelike Geneeskunde, Posbus 2034, Pretoria, 2001-04-17.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

clofasimien wat oor 'n tydperk van ses maande of langer geneem word. Die meeste pasiënte kan hulle medisyne by die huis neem en aangaan met hulle werk en daaglikse aktiwiteite. Die medikasie wat nou beskikbaar is, is baie effektief en maak die organismes dood, in plaas daarvan om die organismes se groei net te stuit. Die siekte kan dan heeltemal genees indien die medikasie volgens voorskrif gebruik word.[23]

3.3 Wetgewing ten opsigte van melaatses

Melaatsheid is reeds so vroeg as 3 Oktober 1756 aan die Kaap op Stellenbosch gediagnoseer. Dit is by twee gesinne ontdek. Dié gesinne sou afgesonder word en hulle is ook nie toegelaat om groente of ander produkte aan medeburgers te verkoop nie.[24] Of dit in werklikheid melaatsheid was wat die mense gehad het, sal nooit met sekerheid gesê kan word nie. Soos hierbo aangedui, was daar 'n verskeidenheid velaandoenings wat verkeerdelik gediagnoseer kon word. Op 31 Desember 1817 word daar melding gemaak van melaatsheid wat in die Kaap toeneem. Dit het toegeneem onder alle dele van die bevolking, maar dan veral ook onder die vissersbevolking langs die kus. 'n Gestig met die naam Hemel en Aarde is derhalwe in 1817 in die Caledon-distrik geopen.[25]

Wetgewing was nodig om hierdie gevreesde siekte onder beheer te bring. Die navorser verwys dan spesifiek na die wetgewing wat in Transvaal gegeld het.

---

23 Persoonlike inligting: Dr. S.H. Rossouw…; E. Jawetz *et al.* (eds.), *Review of medical microbiology*, p. 226.

24 American Leprosy Missions, Leprosy facts and myths, < http://www.leprosy.org/3rd.asp?page=aboutlep&contents=otherinfo>

25 A.J. Böeseken, *Die nuusbode*, p. 240.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

Ingevolge ordonnansie no. 15 van 1897 is melaatsheid as ‘n aansteeklike siekte beskryf. Dit was nodig dat daar voorsiening gemaak word vir die afsondering van melaatse persone, asook die nodige behandeling van so ‘n persoon. Onder “melaatsheid” was die tuberkuleuse (teringagtige), narkotiese, gemengde en sifilitiese vorms van hierdie siekte ingesluit. Enige een wat te hore kom van ‘n melaatse persoon moes binne agt dae aan die Veldkornet ‘n verslag skryf asook die gegewens van waar die persoon haar of homself bevind, deurgee. Die Veldkornet moes binne agt dae die Landdros van sy distrik of die Mynkommissaris van die myn waaraan hy verbonde was, op skrif, van die melaatse persoon laat weet. Die Landdros of Mynkommissaris moes die melaatse dadelik deur twee onafhanklike dokters laat ondersoek. Een van die dokters moes verkieslik die Distriksgeneesheer wees.[26]

Indien beide dokters bevind het dat die persoon wel melaats was, moes die Landdros of Mynkommissaris ‘n bevel uitreik dat die persoon na die melaatse inrigting in Pretoria (of enige ander inrigting wat moontlik later opgerig word vir melaatses) gaan. Indien die dokters se menings ten opsigte van die sogenaamde melaatse verskil het, moes die persoon weer ondersoek word. Die persoon kon dadelik of oor drie maande deur twee ander onafhanklike dokters ondersoek word. Gedurende die tydperk, voordat die ondersoek afgehandel is, moes die persoon onder kwarantyn geplaas word. In die geval waar ‘n persoon hom verset om ondersoek te word, of om na ‘n inrigting te gaan, kon die persoon gedwing word om te gaan. Daar moes ‘n inventaris van die melaatse se roerende - en vaste besittings geneem word. Die Veldkornet moes ‘n persoon aanstel om na die besittings om te sien.[27]

---

26 *The statute law of the Transvaal*, 1904, pp. 816-817.

27 *The statute law of the Transvaal*, 1901, p. 817.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

Die melaatse se huis moet ontsmet word. Die Kuratorium sal alle pasiënte wat aan die tuberkuleuse en gemengde vorms van melaatsheid ly, in isolasie in die melaatse inrigting in Pretoria laat opneem, of in enige ander soortgelyke inrigtings wat vir hierdie doel deur die Regering tot stand gebring mag word. Pasiënte wat aan ander vorms van hierdie siekte ly, sal in isolasie behandel word in afsonderlike afdelings. Diegene wat ly aan die tuberkuleuse en gemengde vorms is heeltemal apart gehou. Elke pasiënt moet ten minste een maal per jaar gefotografeer word om die vordering van sy siekte waar te neem.[28]

Die verskillende rasse moes heeltemal apart gehou word. Die twee geslagte is ook geskei, tensy dit 'n getroude paar was, wat beide ouer as vyftig jaar was.[29]

Ingevolge ordonnansie no. 23 van 1904 is dit wenslik geag om wet no. 15 van 1897 ten opsigte van isolasie en aanhouding van melaatse mense te wysig. Volgens die ordonnansie van 1904 beteken " Melaatsheid" enige vorm van die siekte wat veroorsaak word deur die basille leprose van Hansen. "Gestig" het beteken enige gebou wat opgerig is ingevolge die bepalings van artikel drie van hierdie ordonnansie. Die gebou sou spesifiek vir die behandeling en aanhouding van persone wat aan melaatsheid gely het, gebruik word. Dit sluit ook die gebied rondom die geboue in, wat ingevolge die gemelde ordonnansie afgesonder en beskryf is vir bewoning van sodanige persone.[30]

Dit is kragtens hierdie wetgewing verpligtend gemaak dat die Luitenant-Generaal van tyd tot tyd die gestig in die Kolonie (Transvaal) verskuif. Die

---

28 *The statute law of the Transvaal*, 1901, p. 819.

29 *The statute law of the Transvaal*, 1901, p. 819.

30 *Ordinances of the Transvaal, 1904*, pp. 106-107.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

rede was om nuwe terreine te stig vir die afsondering van die persone. Enige terrein met geboue wat op die datum van die ordonnansie as 'n gestig gebruik is, sou as sodanig aanvaar word.[31]

I Afsondering, verwydering en aanhouding van melaatses

Ingevolge die ordonnansie van 1904 was dit verpligtend vir alle persone om vermoedelike gevalle van melaatsheid te rapporteer. Dit was verder die plig van die magistraat om, sodra hy daarvan in kennis gestel is, die verdagte te isoleer. Daar sou dan 'n mediese ondersoek op die verdagte gedoen word. Indien die verdagte nie melaats was nie, moes hy of sy vrygelaat word. Sou die mediese beampte se verslag gemeld het dat die verdagte aangetas was, asook in twyfelagtige gevalle, is 'n tussentydse ontvangsbevel uitgereik. Dit was dan die plig van die superintendent om 'n mediese ondersoek te doen en om aan die Koloniale Sekretaris te rapporteer. Dit was die plig van superintendente om in of naby die gestig te woon.[32] Die sieke ("verdagte" sieke) is dus soos 'n misdadiger behandel. Dié siekte het jou skuldig gemaak.

Die wetgewing het verder voorsiening gemaak vir persone wat hulleself vrywillig vir behandeling aanmeld. Dieselfde prosedures soos hierbo genoem, is gevolg. Mans en vrouens asook gekleurde persone moes in aparte dele van die gestig gehou word. Verder was verdagtes en geïsoleerde melaatses onderhewig aan wetlike aanhouding.[33] Persone in aanhouding mag, onderhewig aan regulasies, besoekers ontvang het. Die kostes van die oprigting en onderhoud van gestigte is verhaal van die algemene belasting van die Kolonie. Dit was binne die superintendent se mag om vermoënde persone

---

31 *Ordinances of the Transvaal, 1904*, p. 108.
32 *Ibid.*, p. 109.
33 *Ibid.*, pp. 111-112.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

toe te laat om vir hulleself binne die grense van die gestig akkommodasie te bou en sodoende die koste van onderhoud van sodanige persone te verhaal.[34]

Daar moes foto's geneem word van persone wat in die inrigting afgesonder is.[35] Dis interessant dat die melaatses só gedokumenteer is, veral as 'n mens dink aan hoe hulle voorkoms verander het as gevolg van die siekte. Dié prosedure herinner 'n mens ook aan misdadigers wat afgeneem word. Melaatses moes sekerlik ook soos misdadigers gevoel het; uitgeworpe en afgesonder van die res van die wêreld.

Volgens wet no. 5 van 1907 was dit binne die bevoegdheid van die Koloniale Sekretaris om afsondering van melaatses in plekke buite die gestig toe te laat.[36] 'n Groter tegemoetkomendheid as in die voorafgaande wetgewing is dus te bespeur.

In Pretoria is melaatses in die Leprosengesticht aangehou. Die konstruksiedatum van die gebou is as 1890-1898 aangedui. Die bou-aannemer was D. F. Peterson van die Franco –Italian Building Company. Dit het as Wesfort bekend gestaan.[37]

Wet no. 2 van 1908 het bepaal dat 'n pasïent na opname in 'n gestig ondersoek moes word. 'n Verslag moes dan aan die Koloniale Sekretaris gestuur word. [38]

---

34 *Ordinances of the Transvaal, 1904*, p. 113.
35 *Ibid.*, p. 116.
36 *Statutes of the Transvaal, 1907*, pp. 82-83.
37 E. M. Minnaar, *Grondleggende argitekte …*, p. 53.
38 *Statutes of the Transvaal, 1908*, p. 1.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

Met bogenoemde inligting kan daar nou meer realisties na die die Erasmusfamilie se keuse gekyk word om die melaatse kinders op die plaas Garstfontein te laat aanbly. Hoewel daar al soveel skinderstories oor die melaatse kinders is, het die Erasmus-familie dit goed gedink om aan die navorser die nodige inligting te verskaf van wie melaats was, asook hoe hulle dit opgedoen het.

3.4 Die drie melaatse kinders

Te midde van al die mites, kon daar wel bevestiging gevind word dat van die Erasmuskinders in die vroeë twintigste eeu met melaatsheid gediagnoseer is. Die tipe is nie bekend nie, dit sou moontlik Lepromateuse leprose wees. Hierna het daar inderdaad ‘n slegte tyd vir die Erasmusse gevolg. Hulle eens getroue vriende en selfs die kerk het hulle in dié tragiese tydperk verlaat. Die melaatsheid was nie al kwessie wat die vriende die hasepad laat kies het nie. Die finansiële terugslag (moontlik om en by die 1920er jare) van Jochemus het ook bygedra dat, wanneer die Erasmusse dorp toe gegaan het, die mense na die ander kant van die straat sou geloop het. Die mense het hulle koppe weggedraai om nie die Erasmusse te groet nie. Dit was ‘n groot slag vir Jochemus en Johanna. Die mense wat eens so baie vriende gehad het, en so baie gedoen het vir die kerk, was nou verstotelinge wat verkleineerd gevoel het. Dit is geen wonder dat hulle nie daaroor wou praat nie, en dat die kleinkinders eers in latere jare sou besef hoe swaar dit vir hulle grootouers moes wees. Volgens mej. Pienaar was daar net twee mense wat in daardie stadium nog hulle vriende was, die een was ‘n “ou Engelsman” en die ander een was Petrus Jacobus Pienaar, mej. Pienaar se pa.[39] Die ironie van die saak is dat die Erasmusse toe hulle hulle geld verloor het, letterlik

[39] Persoonlike inligting: Mnr. J.J.P.E. Pienaar en Mev. A.S. Pienaar, kleinseun van Jochemus Erasmus, Cradocklaan 185, Centurion, 2001-05-04; Mev. D.M.C. Pottas, kleindogter van Jochemus Erasmus, Delphinusstraat 237, Pretoria, 2001-05-09; Mej. J.J. Pienaar, kleindogter van Jochemus Erasmus, Trichardweg 44, Centurion, 2001-05-10.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

en figuurlik "soos melaatses behandel" is. Die dominee het selfs geweier om die eerste kind (Carel) wat aan melaatsheid oorlede is, te begrawe.[40]

Mnr. Pienaar kan onthou hoe sy oupa met sy kierie op die stoep gesit, en gepruim het. Hy het diep in gedagte gesit en met sy kierie se punt op die stoep getik. Wanneer Pienaar hom genader het en gevra het wat fout was, het Jochemus opgekyk en gevra, "Is daar nie iemand by die hek nie?" Pienaar-hulle moes dan "nee" sê en weer vir hulle oupa vertel dat dit die paal by die hek is wat hy gesien het. Jochemus kon in daardie stadium nie meer so goed sien nie. [41]

Jochemus Erasmus word onthou as 'n baie toegeeflike man, wat nie geweier het as mense wat van ver gereis het, op die plaas kom afsaal en vir lang tydperke daar gebly het nie. Dit wil voorkom of dit moontlik transportryers was wat die oudste seun, Carel Jacobus Erasmus, aangesteek het. Daar moet onthou word dat die siekte 'n baie lang blootstellingstydperk nodig het, aangesien dit nie hoogs aansteeklik is nie. 'n Persoon moet dus vir 'n lang tydperk blootgestel wees aan 'n melaatse persoon wat nie behandeling ontvang nie. Die meeste mense sal nie melaats raak nie, selfs al word hulle blootgestel daaraan. Ongeveer 95 % van die mensdom het 'n natuurlike immuniteit teen melaatsheid. [42]

---

40 Persoonlike inligting: Mev. L. Coerze, Kleindogter van Jochemus Erasmus, Erasmuskasteel Eeufeesvieringe, 2003-09-24.

41 Persoonlike inligting: Mnr. J.J.P.E. Pienaar,…, 2001-06-12, 2001-06-14.

42 Persoonlike inligting: Mnr. J.J.P.E. Pienaar,…, 2001-05-04, Mev. D.M.C. Pottas,…, 2001-05-09; Mej. J.J. Pienaar,…, 2001-05-10; American Leprosy Missions, < http://www.leprosy.org/3rd.asp?page=aboutlep & contents=otherinfo >.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

Volgens mnr. Pienaar was daar glo ‘n ou man wat in die ou rondawels gebly het en altyd pyp gerook het. Carel, die oudste seun van Jochemus Erasmus, het glo altyd na dié man gegaan wat, soos Pienaar dit stel, vir Carel baie lief was. Hy het Carel altyd opgetel en gesoen en sy pyp in sy mond gedruk. Die man het glo ‘n seertjie by sy mond gehad, en wat hulle nie besef het nie, was dat dit melaatsheid was. Volgens mej. Pienaar was dit ‘n pa en seun wat op die plaas kom afsaal het. Die seun en Carel het goed bevriend geraak en het saam pyp gerook. Daar word geglo dat beide die man en sy seun tekens van melaatsheid getoon het. Carel se twee susters , Maud en Lena was baie lief vir hom gewees. Hulle het hom altyd gesoen, opgetel en gedra. Hulle het toe ook die siekte opgedoen.[43]

Carel is in 1917 oorlede. Sy twee susters is aanvanklik in Westfort opgeneem, maar daarna toegelaat om in afsondering op die plaas te bly. Die rede hiervoor is dat die Koloniale Sekretaris dit volgens Artikel 2 van Wet no. 5 van 1907 toegelaat het. Hulle het in die twee ou huisies gebly wat ‘n entjie weg van die Erasmuskasteel gestaan het. Toe die een suster oorlede is, is die ander een na Westfort gestuur. Sy is kort daarna ook oorlede. Dit is nie duidelik wanneer Maud oorlede is nie, maar Lena is in 1928 oorlede. Selfs na die drie kinders se dood, is die kleinkinders nie toegelaat om in hulle kamers in die Erasmuskasteel te gaan nie. Die dokter het glo vir Johanna gesê dat die kiem so sewe jaar in die vertrek bly. Dit is natuurlik ‘n belaglike gedagte wanneer ‘n mens met vandag se kennis terugkyk na dié teorie. Die twee ouer huisies is later jare verhuur aan mense wat by die steengroef gewerk het. [44]

---

[43] Persoonlike inligting: Mnr. J.J.P.E. Pienaar, kleinseun van Jochemus Erasmus, Cradocklaan 185, Centurion, 2001-05-04; Mej. J.J. Pienaar, kleindogter van Jochemus Erasmus, Trichardweg 44, Centurion, 2001-05-10.

[44] Persoonlike inligting: Mnr. J.J.P.E. Pienaar, kleinseun van Jochemus Erasmus, Cradocklaan 185, Centurion, 2001-05-04; Mej. J.J. Pienaar, kleindogter van

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

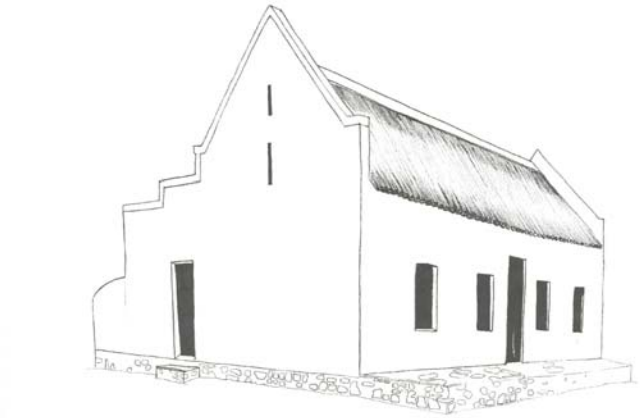

Figuur 21: Pioniershuisie se vooraansig.

Tekening: T. Rossouw.

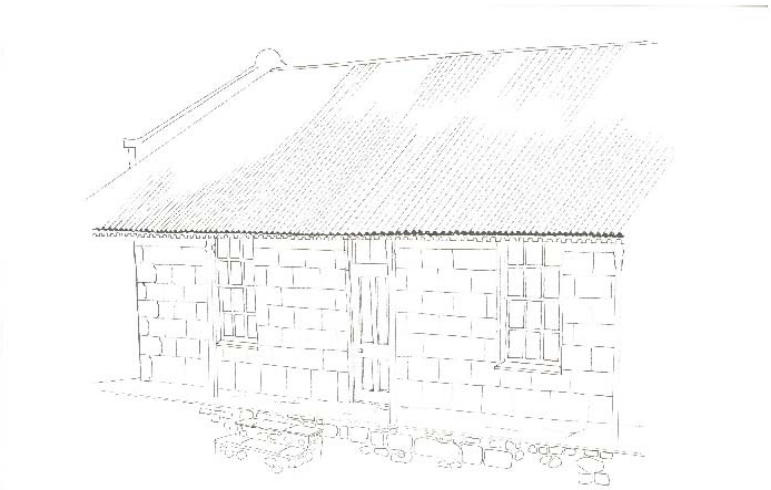

Figuur 22: Die 1890 huis se vooraansig.

Tekening: T. Rossouw.

Jochemus Erasmus, Trichardweg 44, Centurion, 2001-05-10; *Statutes of the Transvaal, 1907*, pp. 82-83; *Beeld*, 1996-08-28, p. 6.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

Mnr. Pienaar het egter sy bedenkinge of die dogters wel melaatsheid gehad het. Hulle kon dalk verkeerd gediagnoseer gewees het. Volgens Pienaar het die Erasmus dogters oor die algemeen slegte velle gehad (ekseem), wat in daardie dae moontlik dan aangesien is as melaatsheid. Dié teorie is nie sonder meriete nie, veral as 'n mens dink aan hoe moeilik die siekte se oordraagbaarheid is, en hoe ongewoon dit is dat meer as een familielid dit sou opdoen.[45]

Die stigma van melaatsheid het bly kleef, al het die mediese kennis uitgebrei. Dit sou lank neem om van die ou opvattings (as 'n mens aanneem dat hulle die Bybelse siening van 'n "vloek" gehad het) ontslae te raak. Mense se onkunde ten opsigte van dié siekte is selfs vandag, 'n eeu later, nog te hore in die stories wat vertel word. Dié stories van die melaatses en spoke word nog steeds versprei en dit veroorsaak dat die Erasmuskasteel seker moeilik sy bynaam sal verloor.

4. Verband tussen die rolprente en die naam "Spookhuis"

Al die familielede wat oor dié aspek genader is, is dit eens dat dié naam sy oorsprong van die film *Hier's ons weer !* gekry het. Die familie is baie ongelukkig oor die naam en veral die stigma wat dit aan die huis laat kleef.[46]

Volgens mnr. T. Andrews is die naam "spookhuis" nie afkomstig van die film *Hier's ons weer!* nie. Andrews, wat hom reeds in 1946 in Pretoria kom vestig het, meld dat hy 'n ander verhaal gehoor het. 'n Erasmusseun is oorsee om verder te studeer en tydens sy studies oorsee, het die huis leeg gestaan. Boemelaars het hulle intrek by die huis geneem en in die aande in die huis vuur gemaak. Die huis is toe spookagtig verlig en omdat die huis ook so ver

---

[45] Persoonlike inligting: Mnr. J.J.P.E. Pienaar, kleinseun van Jochemus Erasmus, Cradocklaan 185, Centurion, 2001-05-04, 2001-06-12.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

uit die dorp gestaan het, het verbygangers gedink dit spook daar - vandaar die naam. [47] Volgens Andrews het die boemelaars tot die vloerplanke geneem om vuur te maak. Tog is daar teenstrydighede met dié verhaal. Volgens kol. B. Retief is die huidige vloerplanke nog die oorspronklike planke en volgens mnr. P.A. van der Walt wat die kasteel in 1954 besoek het, was daar geen tekens van vandalisme nie. Verder is Albertus in 1941 oorlede, maar sy moeder, Johanna Jacoba Erasmus, het nog in die huis gebly tot haar dood in 1948. Daar was nog nie elektrisiteit op daardie stadium gewees nie, dus is die huis dan heel moontlik verlig deur kaggelvure en kerse. Daar moet dan ook in gedagte gehou word dat die ou militêre pad naby die huis verby loop, hoewel die plantegroei sekerlik van die sig belemmer het.[48]

Volgens die familielede het die huis nooit vir ‘n lang tydperk leeg gestaan nie. Nie een van hulle kon onthou dat die huis ooit leeg gestaan het nie. Net na Johanna se dood in 1948 het die oudste dogter, Gerty, daar gewoon. Sy het nie te lank daar gebly nie. Jochemus Rasmus Erasmus het wel in die huis gewoon voordat hy dit regtens geërf het. Hy het ook die huis verhuur. Erasmus het net in die agterste kamer langs die badkamer gebly. So het mev. L. Erasmus (geb. Howe) saam met haar ouers die huis vanaf 1950 tot 1954 gehuur. Dit is hier waar mej. Howe ook haar latere man, mnr. P.E. Erasmus, leer ken het. Haar vader was ‘n polisieman. Hy moes glo by verskeie geleenthede mense wat na die huis wou kom kyk het, die pad wys. Op ‘n dag het Anna Neetling-Pohl daar aangeklop en beveel dat sy die huis wou sien. Toe mnr. Howe weier en sê dat dit ‘n privaat woning is, het sy aan hom gesê: “Weet jy wie ek is ?!”

---

46 Persoonlike inligting: Mnr. J.J.P.E. Pienaar…, 2001-05-04; Mev. D.M.C. Pottas…, 2001-05-09; Mej. J.J. Pienaar…, 2001-05-10; Mnr. P.E. Erasmus en mev. L. Erasmus…, 2001-05-21.

47 Persoonlike inligting: T. Andrews, Douglasstraat 41, Pretoria, 1999-11-05.

48 Persoonlike inligting: T. Andrews,…, 1999-11-05; Kol. B. Retief, …, 2000-06-13; P.A. van der Walt, Windsorweg 458, Pretoria, 2000-07-21; Erasmuskasteel, Kasteel nr. 609 JR, Pretoria: Grafte, besoek 1999-08-24.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

Mnr. Howe het goed geweet wie sy was, maar hy het haar nie toegelaat om deur die huis te gaan nie.[49]

Deur die jare is die Erasmusse baie lastig geval deur mense wat die huis wou sien. 'n Mens kan aflei dat mense al van vroeg af kom kyk het, selfs voordat *Hier's ons weer !* gemaak is. So vertel mnr. en mev. Pienaar van hoe daar gereeld fortuinsoekers die wêreld daar kom omdolwe het, op soek na die Kruger-miljoene of 'n groot kis vol geld. In daardie dae het die mense baie keer hulle geld begrawe, maar daar was gewoonlik oë wat geloer het en dan later die geld kom steel het. Daar was glo 'n sekere Booyse wat ook omtrent die hele plaas omgedolwe het, op soek na die kis vol geld. So was daar ook 'n dame wat eenmaal na Garstfontein gekom het. Ene "Susan" het beweer dat sy spoke en bose geeste van die plaas af sou wegdryf. Sy het egter niks meer gedoen as om ook vir die "skat" te grawe nie, onder die dekmantel om byvoorbeeld potensiële goëlery te verdryf. [50]

Mnr. Pienaar en mnr. Van Schalkwyk kan onthou dat hulle, toe hulle eendag van die steengroef af gekom het nadat hulle geswem het, oor die "longsiekkraal" se muur geloer het. Daar was 'n gat gegrawe en hulle kon nog duidelike merke sien van 'n kis wat in die grond was en uitgehaal is. Nie lank daarna nie, het hulle in die koerant gelees van 'n man wat munte verkoop Hulle was albei ongeveer twaalf jaar oud; dit moes naastenby in 1932 gewees het. [51]

Dit was dan veral in latere jare dat dinge regtig begin handuit ruk het. Jochemus Rasmus Erasmus het kennisgewings laat oprig en die huis laat omhein, maar dit wil voorkom of dit mense net meer aangespoor het om

---

[49] Persoonlike inligting: Mnr. J.J.P.E. Pienaar…, 2001-05-04; Mev. D.M.C. Pottas…, 2001-05-09; Mej. J.J. Pienaar…, 2001-05-10; Mnr. P.E. Erasmus en mev. L. Erasmus…, 2001-05-21.

[50] Persoonlike inligting: Mnr. J.J.P.E. Pienaar en mev. A.S. Pienaar…, 2001-05-04.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

ondersoek te gaan instel. Erasmus het gereeld as hy saans in sy bed gelê het gehoor hoe mense aangery kom, om die huis ry en dan laat spaander. Die mense het baie keer sommer net by die huis ingestap en rondgeloop. Dit is dan ook met al hierdie "besoekers" dat daar 'n klomp klein goedjies weggeraak het. By een geleentheid, word vertel, toe Erasmus na die voordeur gestap het om dit te sluit, kon hy nie die sleutel opspoor nie. Toe hy later toevallig in die stad in 'n kroeg was, het hy 'n man hoor spog dat hy die "spookhuis" se voordeursleutel het. Erasmus het hom genader en sy sleutel teruggekry. Die oorspronklike sleutel is darem nog met ons en is vandag in Krygkor se besit.[52]

Met al die bohaai wat nuuskieriges gemaak het, is daar wel die persone wat ander redes aanvoer vir die benaming " Spookhuis" . Volgens H. Meiring het die afgeleënheid asook die vreemde, half sprokiesagtige voorkoms van die Erasmuskasteel al lankal gesorg dat Pretorianers die Erasmuskasteel die "Spookhuis" gedoop het. Meiring beskryf die kasteel as 'n sprokieskasteel wat eers 'n aantreklike baken ver buite Pretoria was; hy beskryf die kasteel ook as geheimsinnig. D. Picton-Seymour praat van die "spoekhuis-tradisie" (sic.), wat die Nederlandse argitekte in die Boererepublieke gevolg het en meld dan ook dat die Erasmuskasteel wel in dié tradisie gebou is. Die styl is in argitektoniese patroonboeke waargeneem . Soos reeds bekend, was argitek Frans van der Ben inderdaad 'n Nederlander. [53] In 1945 vergelyk A. M. van Schoor die Erasmuskasteel met 'n Hollywood-stel wat ingerig is dat 'n misterie-drama daar moet afspeel. Reeds in dié jare lui die opskrif van Van Schoor se artikel ook "Kasteel op boereplaas" en hy praat dan ook van die "Ou paleis op Garsfontein". [54]

---

51 Persoonlike inligting: Mnr. J.J.P.E. Pienaar…, 2001-05-04; Mnr. R. van Schalkwyk…, 2001-05-04.

52 Persoonlike inligting: Mnr. J.J.P.E. Pienaar…, 2001-06-14.

53 H. Meiring, Geskiedkundige Erasmuskasteel is uniek in Afrika, *Beeld*, Huisgids, 1998-03-13, p. 27; D. Picton-Seymour, *Victorian buildings in South Africa*, p. 174; H. Meiring, *Pretoria 125*, p. 113; H. Meiring, *Boukunsskatte van Suid-Afrika*, p. 64.

54 A. M. van Schoor, Kasteel op boereplaas, *Die Brandwag X (390)*.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

Figuur 23: Die Erasmuskasteel se vooraansig.
Tekening: T. Rossouw.

Dit mag wees dat Pierre de Wet dié artikel gelees het en dat dit dalk toe die gedagte by hom laat opvlam het om die Erasmuskasteel in *Hier's ons weer!* te gebruik. Jamie Uys het dan moontlik weer die ou huis uit *Hier's ons weer!* onthou. Hy kon dit as die ideale skuilplek gebruik vir die boewe in sy film, *Die professor en die prikkelpop*. Wat presies dié regisseurs geïnspireer het om juis die Erasmuskasteel te gebruik, mag moontlik nooit bekend word nie, aangesien beide reeds oorlede is en niemand wat genader is, meer mooi kon onthou nie. Tog moes die twee filmmakers albei ook daardie "misterie" waarvan Van Schoor in 1945 geskryf het, ervaar het.

4.1 Verwarring in verband met films

Findlay het sy eenbedryf, *Roep van die naguiltjie*, gebaseer op die melaatse kinders. Só kry mites vergestalting in verskeie kunsvorms. Op só 'n manier kry mense en plekke bekendheid, omdat dit makliker is om die snaakse en ongewone te glo. Die spook-idee wat aan die Erasmuskasteel

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

gekoppel word se voedingsbron is uit ‘n film wat daar geskiet is, geput. Ironies was daar glad nie ‘n spook in die film nie…

Die algemene opvatting is dat die film *Kom saam vanaand* by die Erasmuskasteel geskiet is. Dit is egter nie die geval nie. ‘n Paar ander filmname het met die verloop van die navorsing opgeduik naamlik *Hier’s ons weer !* , *Die professor en die prikkelpop* en *Daar doer in die bosveld*. Die film *Hier’s ons weer!* Is na ‘n omvattende soektog opgespoor. Daar is toe vasgestel dat dit die film is wat gedeeltelik by die Erasmuskasteel gemaak is. By latere ondersoeke is gevind dat daar ook ‘n kort gedeelte in die *Professor en die prikkelpop* is wat by die kasteel verfilm is.[55]

Daar sal in die volgende hoofstuk meer in die besonder terugverwys word na die toepaslike films wat gehelp het met die restourasieproses van die huis. In hierdie hoofstuk word ‘n kort oorsig oor die inhoud van die films gegee ten einde aan te dui watter voorstellings van die Erasmuskasteel daardeur by die Afrikaanse rolprentkykende gemeenskap inslag gevind het.

Kom saam vanaand is in 1949 deur S.A.R.M. (Suid-Afrikaanse Rolprent Maatskappy) uitgereik. Dit handel oor ‘n jong meisie, René Bekker (Trudi van Zyl), wat haar vermoë om te kan loop verloor nadat ‘n klavier in ‘n fratsongeluk op haar geval het. Al hoop was ‘n operasie wat sy in Amerika moes kry. Haar pa was in geldelike nood gedompel omdat sy besigheid ten gronde gegaan het. René se suster, Louise Bekker (Eugénie Heyns), se

---

54 Krygkor, Pretoria: Brosjure: The Erasmus Castle, s.a. ; Persoonlike inligting: B. Nell, .., 1999 –07-22; Mev. M. J. Rossouw, voormalige assistent-argivaris by die eertydse Nasionale Filmraad, Pretoria, 1999-07-22; Mnr. H. P. van der Walt, Windsorweg 458, 2000-07-21.

55 Anoniem, *Rolprentgeskiedenis; ‘n verkorte oorsig,* dokument in private versameling van mev. M. J. Rossouw, Pretoria, s.a.; P. de Wet, *Kom saam vanaand*, 1949; M.Robinson, *Flieke sonder brieke*, 2000; A. van Deventer, *Die plakboek van Al Debbo se lewe*, 2000; *Beeld*, 2001- 06-22, Vandag in die ou dae in Plus bylaag tot *Beeld*, p. 15.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

kêrel, Otto Joubert (Jan Cronjé), het met die idee vorendag gekom dat daar ‘n verskeidenheidskonsert vir haar gehou moes word om geld vir die operasie in te samel. René het die stem van ‘n nagtegaal gehad. Aan die einde van die konsert het sy roerend gesing en die toeskouers tot trane gedryf. Die film, waarin die dinamiese duo, Al Debbo en Frederik Burgers hulle debuut maak, is gevul met musiek en was blykbaar uiters suksesvol. [56]

Die draaiboek is geskryf deur Frans Engels, maar dit was Pierre de Wet (22/08/ 1909 – 24/06/1990) se idee. Dit was ook die eerste volwaardige Afrikaanse musiekprent en is in daardie stadium beskou as die beste Afrikaanse film wat nog ooit gemaak is. [57] P. de Wet het ‘n wonderlike insig gehad vir die maak van sy films. Daar was ‘n fyn draadjie wat sy films aan mekaar gekoppel het, wat hom vandag eintlik ‘n grondlegger op dié gebied maak. *Die kaskenades van Dr. Kwak* (1948) was die eerste film waarin De Wet vir Al Debbo gebruik het. Dié film se aanknopingspunt by *Kom saam vanaand* is dat “Otto” kamstig vir De Wet ken. Hy het die idee om ‘n konsert te hou gekry toe hy ‘n koerant op sy vader se lessenaar sien lê het waarin daar ‘n advertensie was van Pierre de Wet se film: *Die kaskenades van Dr. Kwak*. Hier kry hy die idee om sy ou vriend te Killarney filmateljee te besoek en sy hulp te vra.[58]

Daar doer in die bosveld is ‘n Jamie Uys - produksie van 1951. Dit was ook Uys (30 Mei 1921 - 28 Januarie 1996) se eerste rolprent. Dit handel oor ‘n skaam boer wat ‘n onderwyseres moes vervoer. Hy was soos gewoonlik laat

---

56 P. de Wet, *Kom saam vanaand*, 1949; M. Robinson, *Flieke sonder brieke*, 2000; *Die Burger*, Hulde aan De Wet, Kushlick, Quayle en Cloete-Norval, vier se spore lê ver in die vermaaklikheidswêreld, 1989-08-21, p. 8; *Beeld*, Pierre de Wet laat ‘n ryk erfenis na, 1990-06-29, p. 3.

57 P. de Wet, *Kom saam vanaand*, 1949; Anoniem, *Rolprentgeskiedenis; ‘n verkorte oorsig*, dokument in private versameling versameling van mev. M.J. Rossouw, Pretoria, s.a.

58 Anoniem, *Rolprentgeskiedenis; ‘n verkorte oorsig*, p. 17; Persoonlike inligting: Mev. M.J. Rossouw, assistant-argivaris by die eertydse Nasionale Filmraad, Pretoria, 2001-04-08; *Beeld*, Vandag in die ou dae in Plus, bylaag tot die *Beeld*, 2001-05-30, p. 15; *Beeld*, Jamie Uys se ryk rolprent erfenis leef, 1996-01-31, p. 3.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

om haar by die stasie te kry en om alles te kroon het sy bakkie ‘n pap band gekry. Daar was ook ‘n “Blink Stefaans” wat in die boer se slaai wou kom krap en daar het ‘n toutrekkery vir die onderwyseres se guns ontstaan.[59]

Die professor en die prikkelpop is ‘n produksie van Mimosa Films van 1967. Die verhaal handel oor ‘n koerant, die *Suid-Ooster* (‘n werklike koerant in Humansdorp) van Pietergrahamsbosch wat sy Tarzan-strokiesprent moes uithaal omdat die koerant se sirkulasie vanweë ‘n finansiële tekort gedaal het. ‘n Ryk boer, mnr. Brandt, skenk R 60 000 aan die koerant om Tarzan weer terug te plaas. Die paneel of raad vergader en besluit om ‘n skoonheidswedstryd te hou, aangesien belasting so hoog is op skenkings. Professor Botha (Jamie Uys), ‘n wewenaar, is effe verstrooid en vergeet om die raadsvergadering by te woon. Daar word besluit dat hy die deelnemers se metgesel (chaperone) sou wees. [60]

Daar sou twaalf finaliste in die skoonheidswedstryd wees. Die film konsentreer op vier meisies en gee ‘n agtergrondstudie van hulle lewens. Katya Skorzeny (Reinet Maasdorp) neem net deel om genoeg geld te wen sodat sy haar pa en broer ook na Suid-Afrika toe kan bring. Sue Pearson (Tani de Lange) neem deel om genoeg geld te wen sodat sy haar ongebore kind sou kon onderhou. Martie Theron (Liezel Bosman), ‘n onderwyseres van ‘n klein dorpie is deur die apteker ingeskryf. Sy het op die laaste oomblik besluit om wel deel te neem. Serena Price (Bernadette da Silva), ‘n model, kry vir Joe (Gordon Mulholland) om te konkel om te verseker dat sy die wedstryd sou wen. Botha hoor per ongeluk hoe hulle die beoordelaars afpers. Joe gee opdrag aan sy trawante om Botha stil te hou. Hulle ontvoer Professor Botha se kind, Willem (Wynand Uys), en daarna vir Botha om hom af te pers. Hulle

---

59 J. Uys, *Die professor en die prikkelpop*, 1967.

60 *Ibid.*.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

gooi hom by die motor se venster uit en hy rol by 'n sandduin af. 'n Man van San afkoms kom aangeloop en vra of Botha reg is. Botha antwoord ja en vra of hy die groot swart motor gesien het en in watter rigting die motor weggery het. Die man vertel dat die motor by die "dobbelpad" op is na die berg se kant toe. Daar staan glo 'n huis daar, maar daar woon nie mense nie. Botha hardloop die pad op na die huis toe. Die volgende paar minute speel af by die Erasmuskasteel.[61]

Die huis word net van buite gesien. Botha en Willem ontsnap uit die kloue van die booswigte. Intussen het die beoordelaars se gewetens hulle begin pla en hulle het toe vir die meisie wat hulle gedink het dit verdien om te wen, gestem. Interessant genoeg was dit nie een van die meisies met wie die kyker nader kennis gemaak het nie, maar Jo Anne Adams (Marina Christellis). Tog het al vier die meisies 'n waardevolle les geleer en besef dat alles ten goede geskied het. Hierdie is natuurlik ook die film waarin Susan Roux (Carika Keuzenkamp) die liedjie " Timothy " sing. Die groep "Four Jacks and a Jill" het die liedjie gesing tydens die inleiding van die rolprent, terwyl Keuzenkamp dit later in die rolprent self gesing het.[62]

Iris Bester verwys verkeerdelik in haar dokumentêre film na *Hier's ek weer*, moontlik na aanleiding van die bekende Afrikaanse liedjie met dieselfde naam. Die film se titel is *Hier's ons weer !* en daar word ook gebruik gemaak van die wysie van "Hier's ek weer" , waarmee Burgers en Debbo hulle nuwe rolle " as speurders hierdie keer" aan die kykers bekend maak. Dit is natuurlik ook 'n terugverwysing na *Kom saam vanaand*. Dié film is 'n Pierre de Wet skepping en is in 1950 deur African Film Productions uitgereik. [63]

---

61 J. Uys, *Die professor en die prikkelpop*, 1967.

62 I. Bester, Die Erasmuskasteel…, s.a. ; P. de Wet, *Hier's ons weer !*, 1950.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

In hierdie film het Gottlieb Diddervogel (Al Debbo) en Petrus Philluppus Hendrik As (Frederik Burgers) meer prominente rolle. Dit was die eerste hoofrol wat Debbo vertolk het. In die film is hulle privaat speurders wat gevra word om die naweek van die opening van die vermaaklikheidsoord, "Die Werda", net 'n wakende ogie oor die verrigtinge te hou. Niksvermoedend van die gevaar wat daar vir hulle wag, is hulle na "Die Werda" onderweg. Dit werk so uit dat Migiel Moorulle, 'n aardsboef, se vader jare vantevore 'n bank beroof het en die geld in die ou huis (Erasmuskasteel) versteek het. Gottlieb Diddervogel se vader was die een wat Migiel Moorulle se vader vasgetrek het. Moorulle se vader het egter vir hom 'n brief nagelaat waarin hy die bêreplek van die geld bekend maak. Die brief is geskeur en die presiese ligging van die geld in die huis is onbekend.[64]

I Die sogenaamde "spookstorie"

Daar word oor die algemeen aanvaar dat die Erasmuskasteel sy naam gekry het van die film *Hier's ons weer !* en dat laasgenoemde 'n spookstorie was. Dié film se hooftema was juis nie 'n spookstorie nie; daar was glad nie eens 'n spook in nie.[65]

Daar is net een ou oom wat na die huis verwys as die "spookhuis" en dan elke keer heel sadisties lag. Hy praat vir die naïewe Diddervogel (Debbo) en As (Burgers) bang. Hulle moet in die ou huis gaan slaap, aangesien twee kelners wat aangestel is (Moorulle en kie) in die gastekamer van "Die Werda" slaap. Diddervogel is doodbang en kan nie 'n oog toemaak nie. Intussen gaan Moorulle en sy trawant na die huis om die geld te soek. Diddervogel hoor hulle geraas, maar hy dink dis spoke. Hy probeer om vir As te oortuig, maar

---

63 P. de Wet, *Hier's ons weer !* , 1950; A. van Deventer, *Die plakboek van Al Debbo se lewe*, 2000.

64 Persoonlike inligting: mnr. B. Nell, Bestuurder van Korporatiewe Kommunikasie, Krygkor ; I. Bester, *Die Erasmuskasteel…*, 1992-01-25; E. Bolsman, *Ghosts of Pretoria*, p. 7.

65 P. de Wet, *Hier's ons weer!*, 1950.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

laasgenoemde wil niks weet nie. Hy is kortaf met Diddervogel. Moorulle kom in ‘n vertrek waar hulle hulle arms deur die muur kon druk (by drie plekke) op soek na die geld. Min weet Moorulle in die stadium dat sy arm na die vertrek gaan waar Diddervogel probeer slaap. Diddervogel sien dié hand en neem aan dat dit 'n spook is. Moorulle besef dat hulle Diddervogel en As met 'n slap riem kan vang en sodoende uit die huis kon kry. Hulle begin om met hulle vrese te speel en Diddervogel probeer verniet om vir As te oortuig van die spoke, totdat ‘n portret vir As knipoog… Met al die bohaai kom die ou oom ook in ‘n stadium op die gedoente af en hardloop dan self vinnig weg, met die woorde “ Dit spook wragtag”. [66]

Net die “ou oom” en Moorulle verwys na die Erasmuskasteel as die “spookhuis” , omdat die huis onbewoon en verafgeleë is. Laasgenoemde is natuurlik die ideale kombinasie wat kan lei tot só ‘n benaming veral as ‘n mens in ag neem dat die Erasmuskasteel (volgens die film) so lank leeg gestaan het. Die mense van “Die Werda” verwys bloot na die Erasmuskasteel as die ou huis of die ou plaashuis. [67]

---

[66] Persoonlike inligting: Mnr. A. Debbo…, 2000-09-02; Mev. M.J. Rossouw…, Verder het Mev. Rossouw die filmstelle gesien waar die binnetonele verfilm is. Sy onthou die stel waar Moorulle en sy travant hulle hande deur die muur gesteek het. Die filmstelle het by die ou Killarney-filmateljee in Johannesburg gestaan.

[67] A. M. van Schoor, …, pp. 20-21;32; TAB, Pretoria: MHG 551/49: Boedel van Johanna Jacoba Erasmus, Pretoria, 1953-05-26.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

II Binnetonele

Die algemene siening dat die binnetonele van die Erasmuskasteel in *Hier's ons weer !* in die huis self verfilm is, is verkeerd. Debbo meld dat die tonele binne die huis in 'n ateljee verfilm is, maar dat die buitetonele by die huis self geskiet is. Wanneer 'n mens dan na die film gaan kyk en 'n vinnige plan optrek, sal 'n

mens agterkom dat die grondplanne ook nie ooreenstem met die Erasmuskasteel s'n nie. 'n Mens kan ook sien dat die draaiwerk van die houtrelings nie met dié van die huis s'n ooreenstem nie. Die ruimte tussen die kamera en die binnetonele is ook so groot, dat dit onmoontlik nie in die huis verfilm kon word nie, aangesien die kameras in daardie tyd nog baie groot en lomp was. Beligting sou natuurlik ook in die huis 'n probleem gewees het.[68]

4. 2 Die Erasmuskasteel staan leeg

In 1945 word daar reeds in *Die Brandwag* melding gemaak van die "paleis van Garsfontein" wat as 'n simbool van die lewe van die Erasmusfamilie gesien word. Verder meld hulle dat dié plek nou vervalle staan, maar dat dit nog steeds, via die ou militêre pad wat daar verbyloop, nuuskieriges lok. Daar word vertel hoe Johanna Jacoba Erasmus talle mense wat daar stilhou en nader stap met trots die huis wys. Johanna Jacoba Erasmus is drie jaar na hierdie onderhoud op, 14 Desember 1948, oorlede. Volgens onderhoude met persone wat die huis in daardie jare besoek het, moes dit sedert Johanna se dood (1948) leeggestaan het.[69] Volgens die boedel van Albertus Philippus Jacobus Erasmus, seun van Johanna Jacoba Erasmus, kon sy seun, Jochemus Rasmus Erasmus (Emus), die Erasmuskasteel en gronde eers in

---

68 Persoonlike inligting: Mev. H.G.E. van Zyl,…,2001-04-10.

69 TAB, Pretoria: MHG 3224/41, : Boedel van Albertus Philippus Jacobus Erasmus, Pretoria, 1941-08-30.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

1960, sodra hy die ouderdom van dertig bereik het, opeis.[70] Teen die tyd wat Jochemus Rasmus Erasmus die huis geërf het, was die huis in 'n baie vervalle toestand. Erasmus het nie geld gehad om die huis te herstel nie en hy moes dele van die plaas verkoop om skuld en boedels af te

betaal.[71] Mev. H.G.E. van Zyl het in 1949 die Erasmuskasteel saam met haar tante, Emmie Erasmus, besoek. Hulle kon nie in die kasteel ingaan nie, want die deure was gesluit. Hoewel niemand die kasteel in daardie stadium bewoon het nie, onthou Van Zyl tog dat die huis nog in 'n goeie toestand was en glad nie verwaarloos gelyk het nie. [72] Die film, *Hier's ons weer !* is in 1950 daar verfilm. Die huis was in daardie stadium ook leeg gewees.[73]

In 1954 het mnr. P. A. van der Walt saam met sy vader, Jan Lowies van der Walt (1 Januarie 1893), 'n waterboorkontrakteur, die Erasmuskasteel besoek om twee boorgate te boor. Tydens hierdie besoek was die Erasmuskasteel steeds leeg gewees. Van der Walt het wel toegang tot die huis verkry, want die voordeur was glo nie heeltemal toe of gesluit gewees nie.[74] Dit is teenstrydig met mev. Erasmus (die Howe-gesin) wat meld dat hulle op daardie stadium die huis gehuur het.

In die film *Die professor en die prikkelpop* wil dit voorkom of die huis in daardie stadium ook nie bewoon was nie. Die dak lyk erg verroes en die verf op die houtsierwerk is al omtrent heeltemal afgedop. Die film is in 1967 gemaak. R.J. Erasmus het die huis reeds in 1967 begin restoureer. Volgens die

---

70 Persoonlike inligting: J.R. Erasmus,…, 2003-09-24.

71 Persoonlike inligting: H.G. E. van Zyl, …, 2001-04-10.

72 Persoonlike inligting: A. Debbo, Komediant en akteur, Opvoering by Highlands in Rabiestraat, Centurion, 2000-09-02; Anoniem, *Rolprentgeskiedenis; 'n verkorte oorsig*, p. 16; P. de Wet, *Hier's ons weer !*, 1950.

73 Persoonlike inligting: P. A. van der Walt, Windsorweg 458, Pretoria, 2000-07-21.

74 J. Uys, *Die professor en die prikkelpop*, 1967; Anoniem, *Rolprentgeskiedenis; 'n verkorte oorsig*, p. 21; Geskrewe inligting: E. C. Labuschagne, Privaatversameling van mnr. B. Nell, Bestuurder Korporatiewe Kommunikasie, Krygkor, Pretoria,1989-08-17.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

dokumentêre film wat oor die Erasmuskasteel gemaak is, het Erasmus in 1968 met restourasiewerk begin. Hy het 'n gespesialiseerde span van Italië af laat kom.[75]

Volgens familielede het die huis nie vanaf 1949 tot 1967 leeg gestaan nie. Nie een van die familielede kon bevestig of die filmvervaardigers wel toestemming gehad het, of by wie hulle moontlik toestemming verkry het, om die films by die Erasmuskasteel te verfilm nie. Volgens Debbo sou P. de Wet wel die toestemming om daar te verfilm, verkry het.[76] Volgens latere inligting wat verkry is, het mev. J.J. Erasmus wel vir P. de Wet toestemming g egee om die huis te gebruik in sy film. Sy is oorlede voordat die film gemaak is. Teen die tyd wat P. de Wet begin werk het aan die film, het die familie by mev. J.J. Erasmus se besluit gehou, naamlik om die Afrikaanse filmbedryf te help. Hulle het nooit gedink dat dié film sou aansporing gee tot die naam "Spookhuis" nie.[77]

R. J. Erasmus het vir Jamie Uys toestemming gegee om die Erasmuskasteel te gebruik in sy film, met die versoek dat die huis nie maklik herkenbaar sou wees nie. Uys het dit laat lyk asof die huis by die see staan en die huis is ook vanuit ander hoeke geskiet.[78]

4. 3 Spookervarings

Van die gewildste stories wat versprei word, is die ervarings wat die familie gehad het wat die huis in die 1980er-jare van Krygkor gehuur het voordat Krygkor met restourasiewerk begin het. Die een verhaal is van die spensdeur wat vanself oopgaan. Die ander een is van hulle dogtertjie (vyf jaar oud) wat in

---

[75] Persoonlike inligting: Mnr. J.J.P.E. Pienaar…,2001-05-04; Mev. D.M.C. Pottas…, 2001-05-09; Mej. J.J. Pienaar…, 2001-05-10; Mnr. P.E. Erasmus…, 2001-05-21;

[76] Mnr. A. Debbo…, 2000-09-02.

[77] Persoonlike inligting: Mnr. J.R. Erasmus, … ,2003-09-24.

[78] Persoonlike inligting: Mnr. J.R. Erasmus, … ,2003-09-24.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

haar kamer (die kinderkamer) 'n ander meisie gesien het. Dié meisie het vir haar gevra of sy lekker bly, want dit was baie jare terug haar kamer gewees. Die meisie het ook 'n lang wit rok gedra. [79]

Dit is altyd moeilik om in hierdie gevalle van kontak genoegsaam bewyse in te samel. Die spooknavorser moet in hierdie tipe gevalle die persoon se ervaring vertrou en so spoedig en noukeurig moontlik dokumenteer- en dan ook sover moontlik van die persoon wat dit self ervaar het. Tog is daar 'n groot leemte in die dogtertjie se ervaring. Volgens Erasmusfamilielede het die kinderkamer nooit aan een van die dogters behoort nie. Dit was die vertrek waar die seuns geslaap het. Die dogters se kamer was op die grondvlak gewees.[80]

Nog gewilde verhale is van die dame met haar Victoriaanse rok. Daar was al 'n man wat haar gevolg het en 'n ander een wat gesien het hoe sy sit en naaldwerk doen by die venster in die hoofslaapkamer. Hier kan 'n mens weer eens net staatmaak op hulle woord, wat net eenvoudig nie genoegsame bewyse lewer van die bestaan van buitengewone aktiwiteite in die huis nie.[81]

'n Ander ervaring is waar persone, so teen skemeraand, voetstappe in die huis gehoor het. Daar is egter 'n logiese verklaring hiervoor. Dit gebeur baie dat dié tipe geluide beskou word as buitengewone aktiwiteite. Die hoor van voetstappe is moontlik die mees gedokumenteerde geluid. Tog kan die meeste van die tipe geluide , van galms, gerammel, kraakgeluide en natuurlik voetstappe verklaar word. Houtvloere wat warm of weer koeler word, beweeg en kraak en soos die vloerplanke beweeg, kan dit ander vloerplanke ruimte gee

---

79 Rekord- Oos, 1998-08-28, p. 28.

80 N. Odendal, Die spoke van die Erasmuskasteel, deel 1, Afrikaans Stereo, 1995-04-14; Persoonlike inligting: Mnr. J.J.P.E. Pienaar…, Mev. Pottas…, Mej. J.J.Pienaar.

81 N. Odendal, Die spoke van die Erasmuskasteel, deel 2, Afrikaans Stereo, 1995-04-25.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

om ook te kraak. Stadig maar seker kan die klanke oor die vloer beweeg en dit laat klink soos voetstappe. [82]

Ander klopgeluide kan ook verklaar word deur die wind wat aan die vensterrame ruk. Nog geluide in die huis wat in die aande gehoor kan word, kan verklaar word deur die uitsetting en inkrimping van die sinkdak soos wat die temperatuur verander.

Die Erasmus-familie het self ook al ervarings gehad. Mnr. Pienaar het op ‘n keer ‘n gloeiende spook in die veld ‘n entjie van die huis af gewaar. By nadere ondersoek het hulle gevind dat dit niks anders as 'n gloeiende houtstomp was nie.[83]

Van die meer klinkklare bewyse dat al die ervarings moontlik maar net verbeeldingsvlugte was, is dat daar van die meer algemene ervarings wat gewoonlik by sulke tipe terreine ervaar word nog nooit by die Erasmuskasteel genoteer is nie. Daar bestaan nie goeie dokumentasie nie, slegs hoorsê wat die egtheid van die verhale in twyfel trek. Die verhale kan nie gestaaf word deur klinkklare bewyse van bonatuurlike aktiwiteite nie.

Die meeste ervarings kan maklik verduidelik word. Baie mense maak hulleself so bang dat hulle geluide begin hoor en selfs gedaantes uit die hoek van hulle oë sien. Die probleem is dan ook dat die Erasmuskasteel so ‘n alom bekende baken is, en dat ‘n persoon gewoonlik met ‘n vooraf opgestelde idee, waartoe die verhale en films grootliks bygedra het, na die huis gaan en moontlik iets ervaar. Self al glo ‘n persoon nie aan die onverklaarbare dinge nie, kan die idee nog steeds ‘n invloed hê in die persoon se onderbewussyn en dan kan die persoon dalk ‘n ervaring hê. Kenners kan al hoe meer verduidelikings bied oor

---

82 N.Odendal, Die spoke van die Erasmuskasteel, deel 1, Afrikaans Stereo, 1995-04-25; M. Gascoigne, *The ghost investigator’s handbook*, p. 41; C. Maynard, *Informania ghosts*, p. 30.

83 Persoonlike inligting: Mnr. J.J.P.E. Pienaar…, 2001-05-04.

University of Pretoria etd – Rossouw, T (2003)

hoe en hoekom mense dinge sien. Blote familiariteit is meestal genoeg om aanleiding te gee tot hierdie tipe van hallusinasies.[84]

5 Gevolgtrekking

Die Erasmuskasteel se meer bekende naam , die "Spookhuis" is moontlik afkomstig van die film *Hier's ons weer!* wat in 1950 daar verfilm is. Met sprake van melaatse kinders en spoke het daar 'n stigma rondom die Erasmuskasteel gevorm. Tog het die rolprente wat daar verfilm is, goeie leiding gegee vir die restourasiewerk wat in 1987-1989 deur Krygkor aangepak is.

Ten opsigte van die talle ervarings wat persone wat sogenaamd psigies aangelê is of selfs glad nie glo nie, daar ervaar het, kan die navorser nie met een van die besondere gevalle saamstem nie. Daar is geen klinkklare bewyse van ongewone aktiwiteite nie en die meeste van die misterieuse gevalle kan logies verklaar word. Mev. Erasmus, wat self 'n inwoner van die huis was, het ook geen ervarings beleef nie en bevestig dat daar geen spoke is nie. Hoewel daar van die familielede was wat getuig het hoe bang hulle in die aande in die huis was, kon al die geluide wat hulle gehoor het, verklaar word. Die "gehuil" wat hulle bo in die solder gehoor het, was uile wat daar gebroei het, om net een so 'n geval te noem. [85]

'n Spookhuis is volgens tradisie gewoonlik oud en een of ander misdaad of onreg is daar gepleeg. So iets is nie van toepassing op die Erasmuskasteel nie. Selfs Al Debbo verseker 'n mens dat " dit wraggies nie daar spook nie".[86]

---

84 M. Gascoigne, *The ghost investigator's handbook*, p.46.

85 Persoonlike inligting: Mnr. J.J.P.E. Pienaar en mev. A.S. Pienaar…,2001-05-04; Mev. D.M.C. Pottas…, 2001-05-09; Mej. J.J. Pienaar…, 2001-05-10; Mev. L. Erasmus…, 2001-05-21.

86 E. Möller, Spookhuis het monumentale geskiedenis, *Gerbera*, Maart 1987, p.9.